

УДК 27-1-9-312.55:27-72-144
DOI: <https://doi.org/10.17721/sophia.2023.22.5>

А. О. Маланяк, асп.
ORCID ID: 0000-0002-8534-662X
e-mail: andriimalani@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЄДНІСТЬ ЦЕРКВИ ХРИСТОВОЇ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МУЖІВ АПОСТОЛЬСЬКИХ

*Представлено дослідження окремої та історично сформованої релігії – християнства – про єдність Церкви, розглянуте в інтерпретації Мужів апостольських, які прагнули зміцнити Церкву та підтримати християн, оскільки в ті часи вони потерпали через небезпеку з боку язичницьких переслідувань та сретичних проявів серед громад. Вони вноормували ієрархічний фактор серед церков, які були розпоршені по всіх римських провінціях. У ті часи лише почали з'являтися спархії у первісній своїй формі, що була запозичена з візантійської, а точніше, ще з давньогрецької моделі, яка регулювала політико-наглядові торговельні відносини, делеговані епарху (грец. *επαρχος*), а в Римській імперії – наглядачу (грец. *επίσκοπος*) у діоцезії (лат. *diocesis*). Апостольські учні розробили унікальне ієрархічне наступництво, яке впродовж багатьох століть забезпечувало збереження єдності на теренах тодішнього античного світу. Висвітлено значущість патристичних богословських концепцій та постулатів, які формують церкву Христову, однак виключно як зібрання вірних, для яких важливо розширювати своє особистісне розуміння сотеріології та заповідей, які дає Ісус Христос своїм учням та їх послідовникам.*

Ключові слова: Церква, Апостол, єпископ, святий, зібрання, єдність, громада, християни, священство, віра, послання, кафоличність.

Актуальність теми. У всі часи в християнстві Церква, як грец. *Εκκλησία*, тобто зібрання, завжди має свого засновника Господа Ісуса Христа, але продовжували її розбудову святі апостоли та ті, хто були ними поставлені для євангельської проповіді, служіння, настановлення та у справі спасіння для тих, хто увірував у Христа Ісуса, Який прийшов на землю, щоб спасти людину, показавши приклад, а також заповіді і настанови. На сьогоднішній день досить мала кількість християнських церков розуміють поняття єдності в її онтологічному апостольському вченні. Важливість розкриття цього багатогранного питання націлене на переосмислення християнського світогляду у його унітарно-еклезіологічній самобутній природі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Праці таких релігієзнавців та дослідників, як професор Франц фон Рінекер [9], професорка Олена Іллівна Предко [8], а також праці таких дослідників, як Іоанн Мейендорф [11], Михайл Лесюк [6], Петро Зинич [5] та їхній теологічний наратив було використано в дослідженні ранньохристиянського періоду мужів апостольських.

Метою статті є висвітлити погляди на єдність Церкви Христової ранніх отців, які були свідками апостольської діяльності, розкрити еклезіологічне розуміння устрою ранніх зібрань, їх ієрархічного складника та ролі єпископа у формуванні церковної повноти серед людей античного світу.

Для досягнення поставленої мети треба розкрити візії учнів щодо засад єдності св. апостолів, окреслити вплив античності на формування християнських общин та дослідити, чи не є це одним із чинників, що спричинили розмежування християнства на різноманітні поліконфесійні утворення.

Виклад основного змісту. У посланні до коринфян, у якому можна простежити, які основні положення вчення про єдність Церкви, церковний устрій та церковної ієрархії викладає святий Климент. Усе його послання пронизане закликом та зверненням до коринфських християн, зберегти церковну соборність і єдність через покору законної ієрархії. Св. Климент основну думку свого послання намагається вибудувати навколо еклезіологічної проблеми єдності. Основною думкою його еклезіології є ідея єдності, порядку, гармонії та миру. Він намагається у простих формах показати коринтян, що вони чинили опір не людському, але божественному встанов-

ленню: "Якщо хто розгляне все в деталях, то пізнає велич дарів, даних від Бога. Від Якова всі священники і левити, що служать при жертovníку Божому" [2, с. 47]. Проводячи паралель зі старозавітним священством, св. Климент намагається підкреслити, що виитоки своєї Церкви має у вічності, звідки і з'явилося до нас Слово Життя. І по Його святій волі було засновано як старозавітне, так і новозавітне священство [4, с. 108].

У тридцять сьомій главі св. Климент порівнює Церкву з військовим гарнізоном та з тілом людини: "Отже, браття, будемо всіма силами воїтствувати під святими Його повеліннями. Уявімо собі тих, що воюють під начальством вождів наших; як струнко, як ретельно, як покійно виконують вони накази. Не всі епархи, не всі тисячачальники, або стоначальники, або п'ятдесятначальниками і так далі, але кожен в своєму чині виконує накази царя і полководців. Ні великі без малих, ні малі без великих не можуть існувати. Усі вони як би пов'язані разом, і це дає користь. Візьмемо наше тіло: голова без ніг нічого не значить, так само і ноги без голови, і найменші члени в тілі нашому потрібні і корисні для цілого тіла і всі вони однакостайні, злагодженим підпорядкуванням служать для здоров'я цілого тіла" [2, с. 51].

Цими двома порівняннями св. Климент у всій повноті торкається одного з істотних властивостей Церкви – її соборності, яка представлена їм у вигляді повного, цілісного організму, що усвідомлює себе і відчуває себе у всіх членах, надаючи їм право на діяльну участь у житті всього Тіла.

Для св. Климента Церква – "Це обране через Христа в цілях порятунку і освячення людей суспільство, стадо Христове, єдине Тіло Христове" [7, с. 155], яке освячується невинним перебуванням у ньому Святого Духа. Тому він постійно спонукає чад її спрямовуватися до святості і досконалості: "Отже, будучи спадщиною Святого, будемо робити все, що відповідає святості" [2, с. 45]. При цьому для св. Климента необхідною умовою збереження гармонійного і упорядкованого життя Церкви є повсякчасне існування єдиної ієрархії і богослужіння за участю громади, що здійснюється у певний час: "Проникаючи в глибини божественного відання, ми повинні належно звершувати все, що Господь повелів звершувати у визначені часи. Він повелів, щоб жертви і священні дії відбувалися не випадково і не без порядку, але у визначені пори і часи. Також Сам

Він визначив найвищим Своїм повелінням і те, де і через кого належить це звершувати, щоб усе відбувалося свято і благовогодно і було приємне волі Його. Тому приємні Йому і блаженні ті, які у встановлені часи приносять жертви свої, тому що, дотримуючись заповідей Господніх, вони не згрішають" [2, с. 53].

Водночас св. Климент досить ясно позначає ієрархічні ступені: "Первосвященникові дане своє служіння, священникам призначена своє діло, і на левитів покладені свої посади; мирська людина зв'язана постановами для народу" [2, с. 53]. Це яскраво виражає, що в Церкві були особи, які відповідають старозавітним – первосвященника, священників та Левитів, якими могли бути єпископ, пресвітер і диякон. Приймавши веління, апостоли, абсолютно переконані через воскресіння Господа нашого Ісуса Христа і затверджені у вірі словом Божим, з великою правдою Духа Святого пішли благовістити прийдешнє Царство Боже. Проповідуючи по різних країнах і містах, вони перших із тих, хто увірував, побожних і духовно випробуваних, постановляли в єпископів і дияконів для майбутніх громад. І це не нове встановлення, бо багато століть пройшло, перш ніж було написано про єпископів і дияконів. Так говорить Писання: "І поставлю правителем твоїм мир і наглядачами твоїми – правду" (Іс. 60:17). Ці слова розкривають одну з найважливіших для еkleзіології св. Климента ідею, згідно з якою єдність Церкви забезпечується існуванням законодавчою священною ієрархією.

Свою думку святитель засновує на богооткровенній істині, розкритій нам святим апостолом Павлом, який говорив про Церкву, як про Тіло Христове, як про стовпи і затвердження істини, як про Нареченій Христової, як про збори побожних людей. Але при цьому автор Послання учення про Церкву розвиває в напрямку, яким намагається вирішити питання про те, коли була створена Церква її божественним Засновником. Свідомство самого пам'ятника таке: "Браття, творячи волю Отця нашого Бога, ми будемо з Церкви першої, духовної, заснованої перш сонця і місяця. Якщо ж ми не будемо творити волі Господньої, то ми будемо від Писання, що каже: "Будинок Мій став печерою розбійників" [10, с. 41]. Біблія і апостоли говорять, що Церква не від нішнього віку, але згори. Бо і Церква була духовною, як і Ісус з'явився в останні дні, щоб врятувати нас. Церква ж, будучи духовною, з'явилася у плоті Христової, показуючи нам, що якщо хто з нас збереже її у плоті і не покарає її, то сприйме її в Дусі Святому. Тому дотримуйтеся плоть, щоб причаститися духа. Якщо ми говоримо, що тіло є Церква, а дух – Христос, тому той, хто збезещує тіло, безчестить і Церкву, і такі не причаститися духа, який є Христос.

Думки про єдність Церкви у своїх листах висловлює і священномученик Ігнатій Богоносець. У Посланні до Ефесян він пише: "... ваше знамените, гідне Бога, пресвітерство так згідно з єпископом, як струни в цитрі. Тому вашу єдноту і згідно з любов'ю прославляється Ісус Христос. "Складайтеся у хор з себе всі у єдине, щоб згідно, налаштовані в єдності, дружно почавши пісню Богові, ви одноголосно співали її Отцю через Ісуса Христа, щоб Він почув вас, і в добрих ділах ваших визнав вас членами Свого Сина. Отже, корисно вам бути в непорушному єднанні між собою, щоб завжди бути і в союзі з Богом" [2, с. 89]. Як один зі складників єдності Церкви Ігнатій Богоносець убачає спільну молитву, а особливо Євхаристію: "Нехай ніхто не спокушається! Хто не всередині жертвника, той позбавляє себе Хліба Божого. Якщо молитва двох має велику

силу, то наскільки сильніша молитва єпископа і цілої церкви! Тому хто не ходить на загальні зібрання, той вже загордився, і сам засудив себе; бо написано: Бог противиться гордим". У тому ж місці. "Отже, старайтеся частіше збиратися для Євхаристії і славослів'я Бога. Бо, якщо ви часто збираєтеся разом, то позбавляються влади сили сатани і єдноту вашої віри руйнуються згубні його діла. Немає нічого краще за мир, бо ним знищується всяка брань небесних і земних духів" [2, с. 94]. Але жадане єднання має ґрунтуватися на істині, а не на байдужості до неї, про що святий Ігнатій пише в Посланні до Траллійців: "Отже, прошу вас не я, але любов Ісуса Христа, харчуйтеся однією християнською їжею, а від чужої рослини, яка є ересью, відвертайтеся. До отрути свого вчення еретики домішують Ісуса Христа, чим здобувають до себе довіру: але вони подають смертоносну отруту в підсолодженому вині. Той, хто не знає, охоче приймає її, і разом зі згубним задоволенням приймає смерть" [2, с. 113]. Тому ті, хто відлучають себе від єдності з Церквою, перебувають у небезпеці вічної погібелі. Ця думка продовжена в Посланні до філадельфійців: "Отже, діти світла і істини, тікайте від розділення і злих учень, але де пастир, туди і ви, як вівці, йдіть. Бо багато вовків, мабуть, достойні довіри, за допомогою згубного задоволення поневолюють тих, що йдуть шляхом Божим; але при єднанні вашому вони не будуть мати місця" [2, с. 99].

У вченні про Церкву на перший план святитель антіохійський Ігнатій висуває тему єдності. Особливо підкреслює необхідність єдності кліру та мирян. Мирянам належить зливатися з "думкою", "волею" єпископа, а пресвітерам бути співзвучним із ним, тому що в такому співзвуччі, в такій єдності і "в співзвучності любові" прославляється Христос, це святитель підкреслив для перестороги перед еретиками [6, с. 145]. Святитель говорить: "Складайте із себе всі до одного хор, щоб заданим від Бога тоном єдності ви б єдиним голосом підносили пісню Отцю через Ісуса Христа. Щоб Він почув вас за добрими ділами вашими визнав вас членами Свого Сина. Тому корисно для вас бути постійно в єдності, щоби завжди бути з Богом" [2, с. 89]. У зв'язку з цим святий Ігнатій розкриває вчення про Церкву тільки з тих боків, які прямо торкалися церковної єдності. Насамперед він висуває вчення про кафоличність Церкви. Він перший ясно вчить про єдиноосібний єпископат як гарант церковної єдності. І на останок, він перший чітко розрізняє три ступені церковної ієрархії — єпископську, пресвітерську і дияконську — і ніколи не змішує їх, як інші автори. Єдність усіх членів Церкви досягається передусім послухом мирян єпископу і кліру; у цьому послуху виражається покіра християн Богу — "Єпископу всіх" [2, с. 104]. Тому, "як Господь без Отця, будучи з'єднаний з Ним, нічого не робив ні Сам Собою, ні через апостолів, так і ви нічого не робить без єпископів і пресвітерів" [2, с. 107]. Водночас святитель підкреслює, що "єпископ не є зовнішній начальник". Він несе служіння, і несе його в нерозривній єдності зі своєю Церквою. За словами святого Ігнатія, церковна ієрархія є Боже встановлення і тому до тих, хто увірував, він звертається так: "Шануйте дияконів, як заповідь Ісуса Христа, а єпископів, як Ісуса Христа, Сина Отця; пресвітерів, як зібрання Боже, як апостолів. Без них немає Церкви" [2, с. 112]. Причому характерно, що, закликаючи таким чином побожних людей, святитель висловлює не свою думку, а "голос Божий". "Дух сповістив мені, — каже він, — говорячи: без єпископа нічого не робить, бережить плоть свою, як храм Божий, любить єдність, уникайте

розділення, будьте наслідниками Ісуса Христа, як Він є Наслідником Отцю Своєму" [2, с. 101].

Дуже часто святий Ігнатій розглядає трьохчинну ієрархію як правлячу частину Церкви і закликає коритися єпископу, пресвітерам і дияконам, але частіше висуває два перших ступеня, один – єпископський, з яким повинні погоджуватись пресвітери. Покора єпископам – ознака істинних християн: "Хто причетні Ісуса Христа, ті з єпископом" [2, с. 99], усі повинні йти за єпископом. Хто обманює єпископа, обманює Самого Бога. Звідси, "прекрасна справа – знати Бога і єпископа. Той, хто шанує єпископа, шанується Богом; той, хто робить що-небудь без відома єпископа, служить дияволу" [2, с. 132]. Де єпископ, там і Церква, без єпископа немає Церкви. "Без єпископа ніхто не роби нічого, що стосується до Церкви... Не дозволено без єпископа ні хрестити, ні звершувати Євхаристію (вечерю любові, агапи), що схвалить він, те і Богу приємне" [2, с. 132]. Функції єпископа: 1) душпастирська опіка; нічого не слід робити без волі єпископа; він повинен настановлювати побожних людей, піклуватися про вдів, рабів, сиріт, скликати зібрання, стежачи за всім; шлюбні повинні бути з дозволу єпископа; 2) вчительство; єпископ повинен оберігати свою громаду від неправдивого вчення; 3) звершення таїнств; тільки єпископу належить право звершувати Хрещення і Євхаристію і тому, кому він благословить (надасть право) це. Поряд з єпископом святий Ігнатій часто ставить і пресвітера, але говорить про його права невизначено. Пресвітерам нарівні з єпископом треба коритися і без них нічого не робити [2, с. 111], але самі вони повинні бути в погодженні з єпископом і поважати його [2, с. 89]. Пресвітери становлять колегію (раду), яка оточує єпископа, як святі апостоли Господа, яка вирішує церковні справи. За богослужінням вони займають почесні місця біля єпископа, їм належать судові і дисциплінарні функції, вони разом з єпископом приймають тих, що каються. Безсумнівно, що вони нижчі за єпископа, і Євхаристію можуть звершувати лише з його дозволу, але які їхні права, точно сказати не можна. Ще менш конкретно святий говорить про обов'язки і права дияконів. Він ставиться до них з теплою, називаючи їх "співслужителями своїми", однак ставить нижче за пресвітерів. Якщо щодо єпископа і пресвітера святий Ігнатій вимагає покорі і послуху, то щодо дияконів – тільки поваги і пошани. Диякони є "служителями таїн Ісуса Христа", тобто Євхаристії, а не "служителі їжі та пиття ("агап")", але слуги Церкви Божої"; отже, вони є найближчими помічниками єпископа при звершенні таїнств, і тому святий Ігнатій відгукується про них з теплою [2, с. 111].

У Посланні до святого Полікарпа автор викладає обов'язки християнської пастви. Нарешті, варто зауважити, що святий Ігнатій був першим християнським письменником, який використав вираз "кафолічна Церква" (грец. Καθολικὴν Εκκλησίαν). Контекст, у якому він використовує цей вислів, глибокий за богословським змістом і тому привертає до себе увагу. "Тільки та Євхаристія повинна вважатися істинною, яка звершується єпископом або тим, кому він сам доручив це. Де появиться єпископ, там повинен бути і народ подібно до того, як де Ісус Христос, там і кафолічна Церква" [2, с. 132]. Ця Церква повинна охопити собою всіх – і євреїв, і язичників – і об'єднати їх в єдиному тілі Христа. Назва "кафолічна", тобто соборна, вказує на взаємний зв'язок усіх Помісних Церков. Усі вони мають "одне ім'я й уповання", тобто єдине вчення, один устрій у всій вселенній. Важливо зауважити, що поняття "кафолічність" тут не означає "вселенськість", а "соборність" і

повноту Церкви, її єдність з усіма Помісними Церквами, які становлять одну Христову Церкву, главою якої є Господь наш Ісус Христос [5, с. 56].

Святитель Феофан говорить, що Господь діє в кожних членах тіла Церкви, тобто в кожному, хто вірує. Подібно до того, як усією повнотою перебуває у кожній частинці Святих Дарів. Христос Спаситель віддає кожному члену Церкви всього Себе, а разом з Ним і Його Церква віддає кожному члену всю себе – кожен з нас, таким чином, покликаний виявити, чи зобразити, у собі всього Христа і всю Церкву.

Спорудження "духовного храму". Кожен член Церкви, кожна "мала духовна церква" є і покликана бути чином всецілої кафолічної Церкви. У цих словах святих Феофана звучить стародавній заклик священномученика Ігнатія Антіохійського до християн: бути "христоносцями і храмоносцями", нести в собі Христа і Церкву Божу. Заклик святих стосується одночасно як до усіх разом, так і до кожного члена окремо; видаючись логічним противенством, тобто тут є вираження богословської антиномії, яка вкорінена в глибинах християнської віри [3, с. 54].

Діонісій Ареопагіт зазначає, що єдність Церкви виражена у спільному літургійному служінні всіх членів тіла Христового, і називає таке явище таїнством зібрання. Аби його досягнути, потрібно підвестися Духом Святим. Уся повнота християнської досконалості дає право на участь в інших важливих священних таїнствах, є одним із богочасних і звершувальних дарів цього таїнства. Не може бути вчинено будь-яке з ієрархічних священнодій, доки божественна Євхаристія, що стоїть вище за всяке служіння, не відбуватиметься по такому ж чину кожного іншого священнодійства, що не сприятиме приведенню християнина, вже освіченого, у єдність, і не затвердить абсолютно богочасним даром незбагненої таємниці спілкування з Богом. Узагалі ієрархічною священнодією у Діонісія вважається участь єпископа в звершенні будь якого служіння (звершенні таїнств, Літургії або в молитві). Якщо будь-яке з ієрархічних священнодій не робить остаточного нашого з'єднання і сопричастя в Єдиному, тоді це не може бути названо священнодійством, з іншого боку, якщо найвищим зі священнодійств є уміння навчати богочасних таємниць, то мудрість священноначалія винайшла для нього цілком гідне найменування від самих дій його. Ідеться, поза всяким сумнівом, про тих, кого святі апостоли обрали бути спадкоємцями Божої благодаті.

Ми бачимо, всі, хто увірували в Христа, сповідують і приймають основні доктринальні істини християнства, які засвідчили свою віру за допомогою таїнства Хрещення, мають однакову надію на спасіння. Апостол Павло з цього приводу каже: "Бо всі ми одним Духом хрестилися в одне тіло, юдеї чи елліни, раби чи вільні, і всі єдиним Духом напоєні" (I Кор. 12:13). Адже духовність, яка є похідною від слова "дух", є одним із каталізаторів єдності, що спонукає людину як соціальну істоту бути частиною чогось більшого та сакрального в ареалах християнського буття. Професорка та релігієзнавиця Олена Предко слушно зауважила, що духовність є тим феноменом, завдяки якому не лише віднаходяться людиною певні смисли, але й засвідчуються показники існування певної ієрархії цінностей та сенсів. Це, власне, та інтегративна якість, що стосується сфери смислотворчих цінностей, які визначають зміст, якість і спрямованість людського буття [8, с. 131–132]. Адже життєві цінності християнина покликані до єднання з Богом. Святий апостол Петро називає усіх християн

"народом святим" і "царственным священством" (І Петр. 2:9). Тобто в цьому "святomu народі" кожен з його складників з'єднаний з Христом і в силу цього найтіснішого з'єднання він стає "царственным священником", усе життя якого – невпинне богослужіння і прославлення в його справах Творця і Спасителя [9, с. 603]. Ця священна гідність об'єднує усіх християн, воно характерно для всіх без винятку частин Тіла Христового, але, як і в кожному організмі, у церковному тілі кожен член має своє призначення. Є і різниця між дарами: "Дари різні, а Дух один і той же, і служіння різні, а Господь один і той же", – навчає апостол Павло (1Кор. 12:4–5). Розподіл дарів Духа, які відкривають для різних людей різні аспекти служіння Богу в лоні єдиної Церкви, стає помітною вже в апостольській вік. Сам апостол Павло пише, звертаючись до коринфських християн: "І ви – тіло Христове, а нарідно – члени. І одних Бог настановив у Церкві, по-перше, апостолами, по-друге, пророками, по-третє, вчителями; далі, іншим дав сили чудотворення, також дари зцілення, заступництва, управління і різні мови. Чи всі апостоли? Чи всі пророки? Чи всі вчителі? Чи всі чудотворці? Чи всі мають дари зцілення? Чи всі говорять різними мовами? Чи всі тлумачи?" (І Кор. 12:28–30). Ясніше цю саму думку апостол висловлює в посланні до Ефесян: "І Він настановив одних апостолами, інших пророками, інших євангелістами, інших пастирями та вчителями, на довершення святих, на діло служіння, для створення Тіла Христового" (Еф. 4:11). Тут бачимо, що різні особистісні характеристики, скажімо так, різні таланти, різниця і відмінність характерів і темпераментів припускають і різне призначення у справі служіння Церкви, передбачають різні служіння. І така різниця в служінні спостерігається і в апостольські часи. У Святому Писанні зустрічається згадка про різні ступені ієрархічного служіння: єпископів як прямих спадкоємців і продовжувачів апостольського служіння пресвітерів, на яких покладено обов'язок сповіщення Слова і співробітниками апостолів – дияконів, які взяли на себе функції допомоги в євхаристійних зібраннях і частину соціального служіння. Виходячи з цього, ми можемо повністю погодитися з тим, що Церковна ієрархія має Божественне встановлення "Ієрархічна священнодія", як пояснює Діонісій Ареопіт.

Уже в найбільш ранніх святоотцівських текстах ми знаходимо підтвердження цієї думки, яка змальовує перед поглядом дослідника повну картину трьохступеневого ієрархічного служіння Церкви. Один із найвідоміших дослідників святоотец писемності, американський учений протопресвітер Іоанн Мейндорф коментує: "Збираючись у певному місці для здійснення євхаристії, Церква потребувала певних організаційних правил, а особливо в керівництві [11, с. 12]. Єпархія, як стали називатися християнські громади, очолювана єпископом, з яким у євхаристійній єдності священнослужителі, – пресвітери і диякони, – і народ Божий являють собою усю повноту єдності у Церкві. Кожен єпископ є повноважним предстоятелем місцевої Церкви. Говорячи про владу, дану єпископам, священникам і дияконам, треба пам'ятати, що їх влада – це влада хреста, влада самопожертви, влада служіння, а не панування, і тому їх, спадкоємців апостолів, так і прийнято називати – служителями Бога.

Висновки. Споглядаючи Церкву Христову через ранньопатристичну призму, можна помітити, що єдність забезпечується усвідомленням найперше вірою в Ісуса Христа як Бога: "Хто бачив Мене, той і Отця бачив" (Ін. 14:9). Дуже велика кількість ранніх християн походила з іудеїв у розсіянні, яких називали еллінами

або огречиними євреями, тобто тими ізраїльтянами, які перейняли грецьку культуру, але не відмовилися від віри. Інша частина новонавернених християн становила греко-римський етнос. Друге – це лівова частка письменної спадщини Мужів апостольських ставить акцент на єдності, водночас і в розбіжності між народами. У ті часи кожен народи мали свою незалежну церкву (Церква в Антіохії, Церква Риму, Церква Єрусалиму, Церква Ефесу, Церква Афін), однак усі вони становили Єдину Святу Соборну і Апостольську Церкву. Незалежність та захист від єресей забезпечували єпископи, хоч у пізніші часи і навіть у наш час саме через деяких єпископів виникає посягання на незалежність окремих церков та поширення неправдивих учень та єретичних постулатів. У наш час складно окреслити сутність християнського світогляду в усіх його основних положеннях та в усій його переконливості. Заглиблюючись до історичного минулого, ми бачимо, що десятки тисяч християнських деномінацій, що ворогують між собою, протиставлені одна одній. Кожне з цих утворень вважає лише себе справжнім єдиним християнством, абстрагувавши від себе інших християн. У проблем сучасного християнського світогляду серед усіх церков, які сповідують християнство, на жаль, немає достатньо механізмів, які регулювали би взаєморозуміння у євхаристійному спілкуванні, що, у свою чергу, було потужним динамічним складником усєї повноти у християнстві.

Список використаних джерел

1. Біблія. Сучасний переклад з давньоєврейської та давньогрецької мов / пер. Рафаїл Туркочак. 2-ге вид. Київ, 2023. 1373 с.
2. Мужі апостольські : збірка писань мужів апостольських / пер. укр. мовою викл. та асп. Київської православної богословської академії ; ред. Святейший Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет ; автор вступу та передм. прот. Олександр Трофимюк. Київ, 2010. 304 с.
3. Іриней Ліонський, сщмч. Творіння / ред. Філарет, Патр. ; пер. КПБА. Київ, 2013. 620 с.
4. Горныш А. Н. Патрология : учебное пособие. Киев, 2017. 176 с.
5. Патрология / упряд. прот. Петро Зинич. Київ, 2013.
6. Лесьюк Михаїл, протоієрей. Історія Древньої Церкви. Київ, 2013. 773 с.
7. Малеванский Сильвестр, архимандрит. Опыт православного догматического богословия. В 5 т. Киев, 1897. Т. 4. 583 с. https://azbyka.ru/otechnik/Silvestr_Malevanskij/opyt-pravoslavnogo-dogmaticheskogo-bogoslovija-tom-4/#source
8. Meyendorff J. Byzantine Theology: Historical Trends and Doctrinal Themes. New York, 1974.
9. Предко О. І. Духовність: сутність та основні змісти // Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела та новітні інтерпретації : мат. III Міжнародної наук.-практ. конф. / за заг. ред. Л. В. Машковської. Умань, 2019. С. 125–132. <https://lib.udau.edu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/9cdea3ce-6efb-487a-ab8d-9ac327e0953/content>
10. Ринекер Ф., Герхард М. Библийская энциклопедия Брокгауза. Кременчуг, 1999. 1100 с.
11. Шмеман А. прот. Исторический путь Православия. Київ, 2003. 414 с.

References

1. Filaret, Patriarch of Kiev and All Rus'-Ukraine (Ed.). (2010). *Apostolic men* (Teachers and graduate students of the Kyiv Orthodox Theological Academy, Trans.; P. O. Trofymyuk, The Author of the Introduction and Prefaces). Publishing Department of the UOC of the Kyiv Patriarchate [in Ukrainian].
2. Hornysh, A. N. (2017). *Patrology*. DZK Center [in Ukrainian].
3. Iriney of Lyons, martyr. (2013). *Creation* (Filaret Patr., Ed.; КПБА, Trans.). Ed. department of the UOC KP [in Ukrainian].
4. Lesyuk, M., archpriest. (2013). *History of the Ancient Church*. Publishing Department of the UOC of the Kyiv Patriarchate [in Ukrainian].
5. Malevansky, S., Archimandrite. (1897). *The Experience of Orthodox Dogmatic Theology* (2nd ed., Vol. IV. Korcak-Nowitsky printing house [in Ukrainian].
6. Meyendorff J. (1974). *Byzantine Theology: Historical Trends and Doctrinal Themes*. Fordham University Press.
7. Predko, O. I. (2019). Spirituality: Essence and main meanings. In L. V. Mashkovska, A. M. Shatokhin, & P. M. Yamchuk (Eds.), *The philosophy of the garden and horticulture in world culture: Sources and recent interpretations* (pp. 125–133). Uman National University of Horticulture [in Ukrainian].

8. Ryneker, F., Gerhard, M. (1999). *Brockhaus Bible encyclopedia*. Christian dawn [in Ukrainian].

9. Shmeman, A., archpriest. (2003). *The historical path of Orthodoxy*. Prolog [in Ukrainian].

10. *The Bible. Modern translation from ancient Hebrew and ancient Greek languages*. (2023). (R. Turkoniak, Trans.; 2nd. ed.). Ukrainian Bible Society [in Ukrainian].

11. Zynich, P. (Arr.). (2013). *Patrology*. Publishing department of the UOC of the Kyiv Patriarchate [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 01.11.23

Andrii Malanyak, PhD Student
ORCID ID: 0000-0002-8534-662X
e-mail: andriimalani@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE UNITY OF THE CHURCH OF CHRIST IN THE INTERPRETATION OF THE APOSTOLIC FATHERS

The article presents exploration of a separate and historically formed religion – Christianity, about the unity of the Church, which is considered in the interpretation of the Apostolic Men, who sought to strengthen the Church and support Christians, because at that time they suffered due to the danger of pagan persecution and heretical manifestations among communities. They normalized the hierarchical factor among the churches that were scattered throughout the Roman provinces. At that time, dioceses had just begun to appear, in their original form, which was borrowed from the Byzantine, or more precisely, from the ancient Greek model, which regulated political and supervisory trade relations delegated to the bishop (Greek. επαρχος), and in the Roman Empire – to the overseer (Greek. επισκοπος) in the diocese (lat. dioecesis). Apostolic disciples developed a unique hierarchical order, which for many centuries ensured the preservation of unity on the territory of the then ancient world. The significance of patristic theological concepts and postulates that form the church of Christ, however, exclusively as a gathering of the faithful, for whom it is important to expand their personal understanding of soteriology and commandments that Jesus Christ gave to his disciples and their followers, is highlighted. The Church, this gathering always has its founder the Lord Jesus Christ, but its development was continued by the holy apostles and those who were appointed by them for evangelical preaching, service, instruction and in the matter of salvation for those who believed in Christ Jesus, who came to earth, to save a person by showing an example, as well as commandments and instructions. To date, a rather small number of Christian churches understand the concept of unity in its ontological apostolic teaching. The importance of revealing this multifaceted issue is aimed at rethinking the Christian worldview in its unitary and ecclesiological original nature. This article is to highlight the views on the unity of the Church of Christ of the early fathers who were witnesses of apostolic activity. The students who were taught by the apostles during the 1st and 2nd centuries fought for the establishment of the United Cathedral and Apostolic Church. To reveal the ecclesiological understanding of the organization of early assemblies, their hierarchical component and the role of the bishop in the formation of church unity among the people of the ancient world.

Keywords: Church, Apostle, bishop, saint, gathering, unity, congregation, Christians, priesthood, faith, message, catholicity.